

نقش شهرهای کوچک در توسعه ناحیه‌ای (مطالعه موردی شهر زیرآب)

حسن افراخته

استاد گروه جغرافیای دانشگاه تربیت معلم تهران

صادق برزگر

دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه پیام نور تهران

هادی سلیمانی مقدم

دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تربیت معلم تهران

تاریخ پذیرش ۸۸/۱۰/۱۶

تاریخ دریافت ۸۸/۹/۱۰

چکیده

از دهه ۱۹۷۰ میلادی به بعد به دلیل شکست برنامه‌های توسعه‌ای و مکانیزم رخنه به پایین و مشکلات ناشی از شهرنشینی به‌ویژه در کشورهای جهان سوم، توجه برنامه‌ریزان به توسعه و ایجاد شهرهای کوچک معطوف گردید، تا پاسخگوی نیازهای توسعه عادلانه باشند. در ایران شبکه شهری به گونه‌ای بوده که شهرهای کوچک جایگاه عملکردی قوی نداشته‌اند. بنابراین توجه به نقش این شهرها در توسعه ناحیه‌ای اهمیت زیادی دارد. هدف این مطالعه بررسی نقش و عملکرد شهر زیرآب به عنوان یک کانون شهری کوچک در توسعه ناحیه پیرامون آن می‌باشد. اطلاعات مورد نیاز از بررسی اسنادی، محلی و تکمیل پرسشنامه بدست آمده است و جامعه آماری تحقیق، شهرستان سوادکوه بوده است. شهر زیرآب و روستاهای پیرامون آن به عنوان جامعه نمونه تحقیق انتخاب شده‌است. داده‌های گردآوری شده با استفاده از روش‌های آماری مانند روش **RS. Dick**، روش لیکرت و آمار توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌است. نتایج مطالعه نشان می‌دهد که ناحیه روستایی پیرامون از نظر سطوح توسعه دارای وضعیت نسبی مطلوبی است، اما چون عمده سرمایه‌گذاری‌ها در شهر زیرآب اغلب به بخش زیرساختی-خدماتی اختصاص داده شده است و بخش تولید و فعالیت‌های تولیدی مورد توجه قرار نگرفته است، در نتیجه شهر زیر آب فقط به عنوان مرکز ارائه خدمات بوده و عملکردی ضعیف در سطح ناحیه داشته و نمی‌تواند نقش مطلوبی در تعادل‌بخشی توسعه ناحیه‌ای ایفا نماید.

واژگان کلیدی: شهرهای کوچک، حوزه نفوذ، شهر زیرآب، توسعه ناحیه‌ای.

مقدمه

یکی از وجوه مشخص سیاست‌های برنامه‌ریزی در کشورهای جهان، گرایش هدفمند و سیاست‌گذاری به نفع شهرهای کوچک و متوسط می‌باشد. تصور عمومی بر این است که شهرهای بزرگ خارج از مقیاس اقتصادی بهینه رشد یافته‌اند و از آنجا که مکانیزم‌های اقتصادی قادر به جلوگیری از رشد آنها نیستند، لزوماً سیاست‌های خاصی را برای تشویق عدم تمرکز، تعادل فضایی و توسعه مراکز شهری متوسط و کوچک پیش‌بینی می‌کنند (نظریان، ۱۳۸۶: ۱۱). شهرهای کوچک پل ارتباطی بین شهرهای بزرگ و روستاهای پیرامونی خود می‌باشند، به طوری که با وجود این مکان‌های جغرافیایی ویژه، سرویس‌دهی از مراکز به پیرامون تسهیل می‌گردد، ولی با توجه به اینکه شهرهای کوچک می‌توانند در خدمات‌رسانی به نواحی پیرامونی خود نقش بسیار فعال و حائز اهمیتی داشته باشند، ولی عدم توجه به نقش میانی شهرهای کوچک و بی‌توجهی به شناخت صحیح جایگاه و موقعیت این شهرها در توسعه ناحیه‌ای باعث شده است که سرمایه‌گذاری‌های بسیار کمتری روی آنها صورت گرفته و این وضع خود مشکلات عدیده‌ای را به دنبال داشته است (حاجی‌علیزاده، ۱۳۸۰: ۷). توجه به نقش و جایگاه این شهرها نیازمند اعمال تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی محلی از پایین به بالاست که می‌تواند در توسعه و تعادل ناحیه‌ای نقش به‌سزایی داشته باشد. به دلیل موقعیت قرارگیری شهرهای کوچک در سلسله مراتب شهری به عنوان حلقه‌های ارتباطی بین حوزه‌های روستایی و شهرهای بزرگ و متوسط، توازن و تعادل اقتصادی-اجتماعی را در مقیاس منطقه‌ای و ملی تقویت می‌کند. چرا که با تقویت شهرهای کوچک، دسترسی به امکانات شغلی، آموزشی و خدمات گوناگون در حوزه نفوذ موجب تحرک و توسعه اقتصادی-اجتماعی در ناحیه می‌شود. در ایران، شبکه شهری، عملکرد سلسله‌مراتبی نداشته و تعداد کانون‌های زیستی، توزیع فضایی و میزان جمعیتی آنها از یک نظام کارکردی سلسله‌مراتبی تبعیت نمی‌کند و شبکه شهری همچنان در جهت تمرکززدایی در حال تحول است (نظریان، ۱۳۷۲: ۸۲). از سویی دیگر اگر هدف از توسعه کشور، توسعه همه مناطق خارج از شهرهای بزرگ باشد، به طوری که علاوه بر شهرها، تمام نواحی روستایی را در برگیرد، یکی از مهم‌ترین تلاش‌ها عطف توجهات به شهرهای کوچک و به نوعی تعیین و ارزیابی آنها در توسعه ناحیه‌ای است. شهرستان سوادکوه بر اساس آخرین تقسیمات سیاسی و اداری شامل ۱۷۷ آبادی دارای سکنه، دو بخش و چهار نقطه شهری به نام‌های زیرآب، پل سفید، شیرگاه و آلاشت است. اگر چه این شهرستان در سطح منطقه دارای سطوح روابط و وابستگی‌های فضایی با حوزه نفوذ خود می‌باشد؛ اما وجود مسائل و مشکلات، مانع توسعه این شهرستان و شهرهای آن از جمله زیرآب و حوزه نفوذ آن شده است. روابط شهر زیرآب با حوزه نفوذش یک رابطه سستی بوده و اشکال مختلف این رابطه هم اکنون نیز حفظ شده است. این امر ناشی از فقدان جذب سرمایه و محدودیت بسیار

در ایجاد فرصت‌های شغلی و ناتوانی شهردر ارائه خدمات نوین به حوزه پیرامونش می‌باشد. توسعه ناحیه‌ای شهر زیرآب متکی به منابع درونی از قبیل اقتصاد روستایی، کشاورزی، باغداری، منابع معدنی، صنایع و توریسم است. به نظر می‌رسد استفاده بهینه از این منابع جهت راه‌اندازی موتور توسعه منطقه، علاوه بر وجود یک رابطه‌ی ارگانیک و برنامه‌ریزی شده بین شهر و حوزه نفوذ پیرامونش، نیازمند سیاست‌گذاری‌های بهینه و تزریق سرمایه‌گذاری‌های دولتی و غیردولتی می‌باشد، تا علاوه بر افزایش و گسترش سرمایه‌گذاری‌ها به ارتقای میزان درآمد عمومی و منابع مالی در خود شهر و ناحیه پیرامونی آن منجر شود. از طرف دیگر هرگونه دگرگونی در ساختار اقتصادی ناحیه و روستاها، با تأمین و تقویت امکانات اجتماعی و اقتصادی شهر امکان‌پذیر خواهد بود، تا نقش سازمانی و مدیریتی خود را به بهترین وجه در ناحیه ایفا نماید، در عین حال یکی از عوامل اصلی که سبب می‌شود شهر زیرآب به عنوان یک شهر کوچک فعال باشد و توان نگهداری جمعیت خود را تا حدودی حفظ کند، خدمات‌رسانی به نواحی پیرامونی‌اش می‌باشد. بنابراین سوال اصلی این است که آیا شهر زیرآب به عنوان یکی از شهرهای کوچک می‌تواند نقش سازنده‌ای در توسعه نواحی پیرامونی ایفا نماید؟

روش تحقیق

در انجام این تحقیق از روش تحلیل سیستمی استفاده شده‌است، و روش محوری مطالعه توصیفی-تحلیلی است. فرضیه اصلی مورد آزمون این است که «آیا زیرآب به عنوان یک شهر کوچک توانسته است نقش بارزی در توسعه حوزه نفوذ خود ایفا نماید؟» و این فرض اصلی به صورت شش زیرفرضیه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. جامعه آماری، شهرستان سوادکوه و شهر زیرآب و روستاهای پیرامون به عنوان جامعه نمونه تحقیق انتخاب شده‌است. اطلاعات و داده‌های مورد نیاز از طریق مطالعات کتابخانه‌ای و نیز مطالعات میدانی (پیمایشی) جمع‌آوری گردیده و سپس با استفاده از روش‌های آماری مانند روش R.S Dick، روش لیکرت و آمار توصیفی تجزیه و تحلیل شده‌است.

پیشینه تحقیق

بررسی‌ها نشان می‌دهد، تحقیقات در مورد نقش شهرهای کوچک در توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای در دهه‌های ۱۳۷۰ و ۱۳۸۰ در بیشتر کشورهای در حال توسعه صورت گرفته است و به این نتیجه رسیده‌اند که شهرهای کوچک در صورت برخورداری از شرایط و امکانات لازم، می‌توانند در توسعه منطقه‌ای و روستایی نقش موثری داشته باشند. ایده‌ی مطالعه و بررسی شهرها یا نقاط شهری کوچک، در دنیای تحقیقات علمی شاید اولین بار با کار جانسون (۱۹۷۰) و بحث مراکز توسعه روستایی فانل (۱۹۷۶) آغاز

گردید که جدیدترین موضوع در کار برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای بود (فنی، ۱۳۸۲: ۱۶). دنیس راندنیلی یکی از مشهورترین پژوهشگرانی است که در زمینه شهرهای کوچک نظریاتی ارائه کرده‌است، وی در امر توسعه، نظریه خود را بر مبنای عدم تمرکز سرمایه‌گذاری‌ها در سکونتگاه‌های انسانی با تأکید بر استراتژی توسعه در جهت تأمین حداقل شرایط برای مردم روستایی قرار می‌دهد که آنها را قادر می‌سازد تا خود را به توسعه اقتصادی-اجتماعی برسانند، و همچنین به مفهوم برخورد و وابستگی‌ها نیز اهمیت می‌دهد و این وابستگی‌ها را بین حوزه‌های روستایی با شهرهای کوچک و بین شهرهای کوچک با شهرهای بزرگ لازم می‌داند و این تعامل فضایی و اجتماعی-اقتصادی را پایگاه اصلی در امر توسعه می‌شناسد (زبردست، ۱۳۸۳: ۳۴). مرکز توسعه منطقه‌ای ملل متحد (UNCRD) اعتبار شهرهای کوچک و میانی در کشورهای درحال توسعه را بیشتر در گروهی سیاست‌های توسعه کشاورزی، شامل پخشایش روش‌های افزایش بهره‌وری و برنامه‌های سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های روستایی می‌داند. بنابراین آنچه پیشنهاد می‌شود فقط مدرنیزاسیون و تنوع بخشیدن به خود کشاورزی نیست، بلکه شروع همزمان فرآیند صنعتی شدن که به صورت سازمان‌یافته با توسعه کشاورزی پیوند خورده است، نیز باید مدنظر باشد (UNCHC, 1998). نیل هنسن در تبیین نقش شهرهای کوچک در توسعه ملی، شهرنشینی اشاعه یافته از پایین (سیاست از پایین) را که توسعه شهرهای کوچک و میانی را در بر دارد، وسیله میسر و عملی جهت توسعه کشورهای در حال توسعه دانسته است که هدف آن کمک به رفع نیازهای اندک روستایی در مجاورت زندگی آنان است (باقری، ۱۳۷۵: ۸۵). امکانات رفاهی در کشورهای درحال توسعه به طور نامساوی پخش می‌شود و معمولاً در شهرهای بزرگ متمرکز می‌شوند. بر اساس نظریه عدالت اجتماعی تسهیلات عمومی همچون تعلیم و تربیت و امکانات بهداشتی باید در دسترس همه شهروندان قرار داشته باشد، از جمله کسانی که در مناطق روستایی زندگی می‌کنند. از طرف کسانی که از تئوری مکان مرکزی الهام گرفته‌اند و مجریان بی‌قید و شرط آنها، شهرهای کوچک به عنوان مکان‌های مناسبی برای ارائه چنین خدماتی به مناطق روستایی مورد توجه قرار گرفته‌اند (Tuerah, 1997:5).

ویژگی‌های منطقه سواد کوه

شهرستان سوادکوه با مساحتی حدود ۲۰۷۸ کیلومتر مربع برابر ۸/۷۴ درصد مساحت استان، در بخش جنوبی استان مازندران قرار دارد. این شهرستان از شمال به شهرستان قائم شهر، از جنوب به رشته کوه البرز، از شرق به شهرستان ساری و از غرب به شهرستان بابل محدود شده‌است. از نظر جغرافیایی و وضعیت ناهمواری‌ها از جنوب به طرف شمال از ارتفاع زمین کاسته می‌شود. این شهرستان در دامنه شمالی رشته کوه‌های البرز مرکزی واقع شده‌است. بلندترین نقطه ارتفاعی ۳۶۲۵ متر در جنوب روستای

چرات و کمترین ارتفاع آن ۲۸۵ متر در مرز با شهرستان قائم شهر واقع شده است. شیب عموماً در مناطق بالادست زیاد بوده و در بقیه قسمت‌ها اندک می‌باشد. در بخش کوهستانی آن تا ارتفاعات حدود ۲۰۰۰ متری پوشیده از درختان است. این شهرستان دارای ۴ مرکز شهری، ۲ بخش، ۶ دهستان و ۱۷۷ آبادی دارای سکنه می‌باشد. شهر زیرآب در بخش مرکزی شهرستان سواد کوه قرار دارد.

حوزه نفوذ شهر زیرآب

در اینجا با استفاده از روش R. S Dick به محاسبه حوزه نفوذ شهر زیر آب می‌پردازیم. این تکنیک برای محاسبه تغییرپذیری دامنه‌ی عملکردی خدمات نواحی شهری یا روستایی به کار می‌رود و مشخص می‌شود که حوزه نفوذ خدماتی ناحیه در چه جهتی گسترش بیشتری دارد تا در مرحله بعدی علت و نتایج آن مورد بررسی قرار گیرد. برای انجام کار، مراحل زیر به انجام می‌رسد.

- نقشه‌ای از حوزه نفوذ عملکرد خدماتی سکونتگاه‌های شهر مورد نظرت تهیه می‌شود. (نقشه شماره ۱).
- دامنه‌ی عملکرد خدماتی سکونتگاه در ۱۶ مسیر جغرافیایی با استفاده از کمپاس در جهت عقربه‌های ساعت تعیین می‌شود (N, NNE, NE, ENE, etc...). این مسیرها از ۱ تا ۱۶ نام‌گذاری شود.
- در ابتدا شعاع‌ها، دامنه‌ی واقعی عملکرد خدماتی (I_{ij}) مشخص می‌شود.
- میانگین دامنه‌ی عملکرد خدماتی محاسبه می‌شود:

$$\bar{r}_i = \frac{1}{n} + \sum_{j=1}^n r_{ij} = \frac{3.25 + 13.25 + 27.25 + \dots}{16} = 9.33$$

- انحراف از میانگین دامنه خدماتی به صورت قدر مطلق محاسبه می‌شود:

$$\bar{d}_i = \frac{1}{n} \sum [r_{ij} - \bar{r}_i] = 3.84$$

- تغییرپذیری نسبی دامنه خدماتی سکونتگاه به صورت نسبت زیر محاسبه می‌شود:

$$\frac{100D}{R} = \frac{100 \times 0.24}{9.33} = 2.57V$$

که در آن D میانگین معدل انحراف از میانگین ثبت شده در ۱۶ مسیر می‌باشد و خود برابر است با:

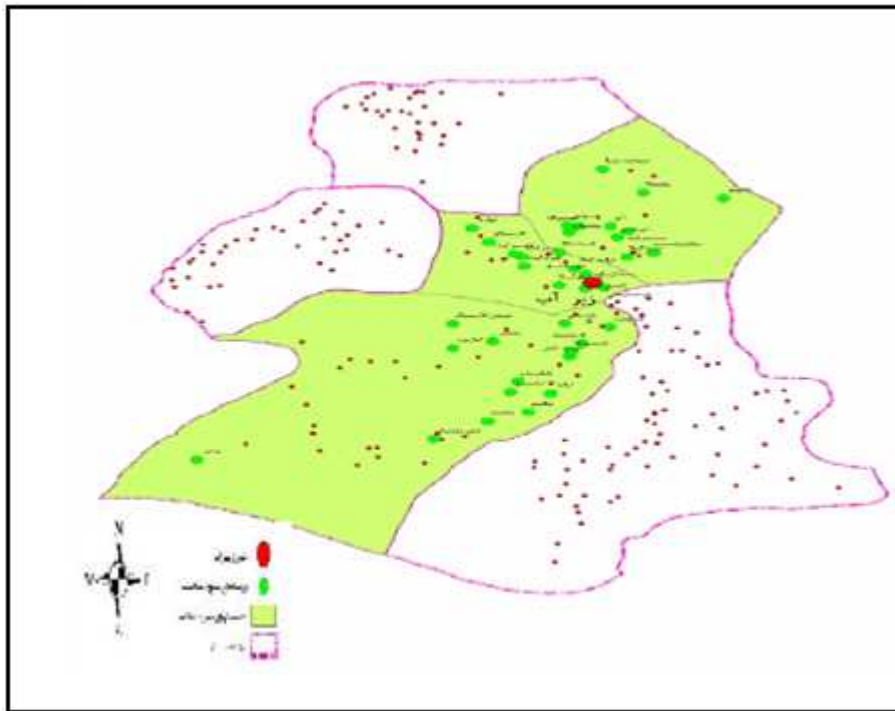
$$D = \frac{\sum \bar{d}_i}{16} = \frac{0.25 + 0.20 + \dots}{16} = 0.24$$

هرچه V به صفر نزدیک‌تر باشد، بیانگر هماهنگی مرزهای دامنه عملکرد خدماتی سکونتگاه در مسیرهای مختلف است و هرچه از صفر دورتر باشد، ناهماهنگی مرزهای عملکرد خدماتی سکونتگاه‌ها را نشان می‌دهد و می‌توان آن را در یک نمودار "رادار" نشان داد (افراخته، ۱۳۸۷: ۱۱۱).

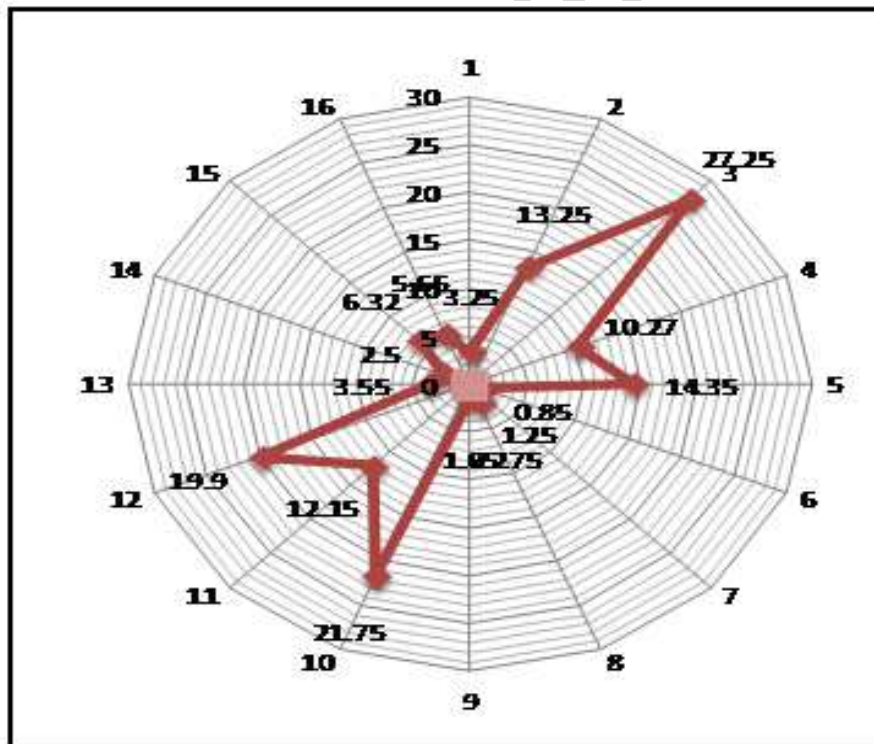
جدول شماره ۱: تغییرپذیری دامنه خدمات شهر زیرآب

شماره و جهت شعاع خدماتی	نام سکونتگاه	دامنه خدمات تجاری به کیلومتر	دامنه خدمات آموزشی به کیلومتر	دامنه خدمات بهداشتی به کیلومتر	دامنه خدمات اداری به کیلومتر	R_i	D_i
۱	سرخکلا	۳	۳/۴	۳/۶	۳	۳/۲۵	۰/۲۵
۲	اتو	۱۳	۱۳/۳	۱۳/۶	۱۳/۱	۱۳/۲۵	۰/۲۰
۳	لاجیم	۲۷	۲۷/۴	۲۷/۶	۲۷	۲۷/۲۵	۰/۲۰
۴	مته کلا	۱۰/۱	۱۰/۴	۱۰/۶	۱۰	۱۰/۲۷	۰/۲۲
۵	سنگنیش	۱۴	۱۴/۶	۱۴/۷	۱۴/۱	۱۴/۳۵	۰/۳
۶	عالیه کلا	۱	۰/۶	۰/۸	۱	۰/۸۵	۰/۱۵
۷	بالا زیرآب	۱/۶	۰/۸	۱	۱/۶	۱/۲۵	۰/۳۵
۸	خرمندیچال	۲/۵	۲	۲/۱	۲/۵	۲/۲۷۵	۰/۲۳
۹	خلیل کلا	۱/۸	۱/۶	۱/۴	۱/۸	۱/۶۵	۰/۱۵
۱۰	اراتین	۲۲	۲۱/۴	۲۱/۶	۲۲	۲۱/۷۵	۰/۲۵
۱۱	لله بند	۱۲/۲	۱۲/۵	۱۱/۸	۱۲/۱	۱۲/۵	۰/۲۸
۱۲	کارمزد	۲۰	۲۰/۳	۱۹/۵	۲۰	۱۹/۹	۰/۲۵
۱۳	کنیجکلا	۴	۳/۴	۲/۸	۴	۳/۵۵	۰/۴۵
۱۴	کردآباد	۲/۳	۲/۸	۲/۷	۲/۲	۲/۵	۰/۲۵
۱۵	کارسالار	۶	۶/۵	۶/۶	۶/۲	۶/۳۲	۰/۲۲
۱۶	جمشیدآباد	۵/۵	۵/۹	۵/۷	۵/۵	۵/۶۵	۰/۱۵

تفسیر: چون V از صفر فاصله بسیار دارد بنابراین، بین مرزهای خدماتی ناحیه در جهات مختلف ناهماهنگی بسیار وجود دارد. پراکنش متفاوت خطوط هم ارتفاع و کوهستانی بودن منطقه، نقش بارزی در ناهماهنگی مرزهای خدماتی ناحیه و توزیع ناهمگون حوزه نفوذ داشته است.

نقشه شماره ۱: حوزه نفوذ عملکرد خدماتی سکونتگاه های شهر زیرآب

نمودار شماره ۱: نمودار رادار نمایش دهنده دامنه شعاع خدماتی شهر زیرآب

همانطور که در نمودار مشخص می‌باشد حوزه نفوذ شهر زیرآب در جهت‌های شمال شرقی و جنوب غربی گسترش داشته‌است. عوامل مهمی در فرآیند شکل‌گیری و رشد این سکونتگاه‌ها نقش

داشته‌اند که می‌توان به استقرار کارخانه ذغال‌سنگ البرز مرکزی و وجود بیش از دهها معدن ذغال‌سنگ در بخش جنوب‌غربی شهر زیرآب اشاره کرد و این امر سبب توسعه و تقویت بنیان‌های اقتصادی این سکونتگاه‌ها و شهرهای اطراف شده‌است، که در یک روند تاریخی تحت تأثیر عوامل محیطی و طبیعی شکل گرفته‌اند. در بخش‌های شمال شرقی وجود صنایع اولیه و کارگاه‌های چوب و الوار و نیز توان بالای کشاورزی منطقه باعث شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های روستایی در این ناحیه شده‌است. در بخش‌های شمالی شهر زیرآب به دلیل وضعیت کوهستانی منطقه، سکونتگاهی شکل نگرفته و از آنجایی که جزء محدوده شهر شیرگاه می‌باشد، روستاهای اطراف آن به دلیل نزدیکی با این شهر نیازهای اولیه خود را کاملاً از این شهر فراهم می‌کنند. در بخش جنوبی سکونتگاه‌های معدودی وجود دارد، با اینکه این سکونتگاه‌ها در محدوده شهر پل سفید می‌باشند ولی اکثر نیازهای رفاهی خود را از شهر زیرآب تأمین می‌نمایند.

میزان برخورداری و متغیرهای توسعه‌یافتگی نقاط روستایی پیرامون شهر زیرآب

در سنجش توسعه‌یافتگی سکونتگاه‌های روستایی عوامل متعددی مانند وضعیت آبرسانی، شبکه‌راههای ارتباطی، برق و روشنایی و پست و تلفن و..... نقش مؤثری دارند. میزان توسعه‌یافتگی نقاط روستایی با برخورداری از عوامل مذکور ارتباط مستقیم دارد. بنابراین اولویت‌های شاخص‌های توسعه روستایی در برنامه توسعه استان به احداث و توسعه راهها جهت برقراری ارتباط با مراکز بخش و دهستان و نیز تأمین آب آشامیدنی روستاها و افزایش نسبت مراکز بهداشتی و همچنین ایجاد پوشش کامل ارتباط مخابراتی روستاها و برخورداری جمعیت روستایی از برق و نیز پوشش کامل مراکز آموزش ابتدایی در مناطق روستایی و ارتقای کمی و کیفی تسهیلات تاکید داشته‌است. در سال ۱۳۸۵ شهرستان سوادکوه با ۵۹۱ کیلومتر راه روستایی ۷/۹ درصد از کل راه‌های روستایی استان را به خود اختصاص داده است. از این میزان ۵۶/۴ کیلومتر (۱۰ درصد) آسفالت بوده است که ۴۶ روستا را شامل می‌شود. نسبت برخورداری از راه آسفالتی نقاط روستایی شهرستان از متوسط استانی (۴۲/۵ درصد) بسیار پایین‌تر می‌باشد. تعدادی از روستاهای شهرستان بدون واسطه از راه ارتباطی اصلی منشعب می‌شوند که فراوانی آنها اندک می‌باشد. مهم‌ترین محورهای راه روستایی که بیشترین ترافیک و تردد جمعیتی را دارند، شامل: زیرآب، لاجیم، الله بند، دراسله، کارمزد و کلاریجان می‌باشند. در سال ۱۳۸۵ کلیه روستاهای شهرستان از روشنایی برق برخوردار شده و حدود ۸۳/۳ درصد روستاهای شهرستان دارای آب آشامیدنی لوله‌کشی شده بوده‌اند. از این میزان حدود ۴۹ درصد از آب آشامیدنی کاملاً سالم برخوردار گردیده‌اند. نسبت روستاهای برخوردار از مدرسه ابتدایی به کل روستاهای شهرستان حدود ۳۱ درصد بوده‌است.

این نسبت در استان حدود ۵۹ درصد می‌باشد. برای درک نیاز واقعی باید نسبت روستاهای برخوردار به کل روستاهای نیازمند را بر اساس آستانه‌های جمعیتی، فاصله دسترسی، استانداردهای آموزشی به عنوان عوامل اساسی مدنظر قرار داد. تعدادی از مدارس ابتدایی شهرستان نیز به دلیل نبود دانش آموز تعطیل می‌باشند.

نسبت روستاهای برخوردار از خانه بهداشت به کل روستاهای شهرستان ۲۶/۷ درصد بوده است. این نسبت نیز نمی‌تواند بیانگر وضعیت واقعی پوشش بهداشتی نقاط روستایی شهرستان بوده باشد. همچنین با توجه به تعداد آبادی‌های دارای سکنه شهرستان، ۲۶/۷ درصد از روستاها برخوردار از دفتر مخابراتی بوده‌اند، ۷/۸ درصد دارای حمام عمومی، ۱۰/۶ درصد دارای سیستم تصفیه آب، ۴/۴ درصد دارای دفتر پست، ۱۱/۷ درصد دارای فروشگاه تعاونی، ۱۵/۹ درصد دارای نانویی بوده‌اند. از لحاظ دسترسی به خدماتی چون روزنامه، مجله و اینترنت تنها درصد اندکی از روستاها از این نوع خدمات برخوردار بوده‌اند. به طور کلی بررسی متغیرهای توسعه‌یافتگی شهرستان سوادکوه حاکی از وضعیت نامناسب و عملکرد ضعیف آن در مقایسه با کل استان می‌باشد.

همچنین با توجه به جدول شماره ۲ مشاهده می‌شود که از کل روستاهای شهرستان ۳۹ روستا در حوزه نفوذ شهر زیرآب قرار دارند که در شمار دهستان‌های کسلیان، ولویی و سرخکلا می‌باشند. حدود ۳۵/۹ درصد از کل تعداد روستاهای حوزه نفوذ شهر زیرآب دارای راه آسفالت روستایی بوده‌اند. از لحاظ شاخص برخورداری از نعمت برق، ۱۰۰ درصد روستاهای حوزه نفوذ شهر زیرآب از روشنایی برق برخوردار بوده‌اند. از لحاظ شاخص برخورداری از آب آشامیدنی لوله‌کشی شده ۸۹/۷ درصد از سکونتگاه‌های پیرامون زیرآب از آب آشامیدنی لوله‌کشی شده برخوردار می‌باشند. نسبت روستاهای برخوردار از خانه بهداشت نیز حدود ۳۰/۷ درصد بوده است. آنچه که در ارتباط با وضعیت واقعی پوشش بهداشتی نقاط روستایی ناحیه حائز اهمیت می‌باشد، کیفیت نسبتاً پایین ارائه خدمات ارائه شده از سوی این مراکز می‌باشد. لذا تقویت و تجهیز این مراکز می‌تواند نقش مؤثری در جهت توسعه سکونتگاه‌های پیرامونی داشته باشد. از لحاظ نسبت روستاهای برخوردار از مدرسه ابتدایی، تنها ۱۵/۳ درصد از کل این روستاها دارای مدرسه ابتدایی بوده‌اند. عامل کنترل مولید و همچنین مهاجر فرستی به‌ویژه مهاجرت نسل جوان از دلایل عمده کاهش نرخ رشد جمعیت بوده است که ارتباط مستقیمی با تعطیلی مدارس در این سکونتگاه‌ها داشته است. نسبت روستاهای برخوردار از دفتر مخابراتی ۴۸/۷ درصد، دسترسی به وسیله نقلیه عمومی ۷۱/۷ درصد، دسترسی به روزنامه و مجله ۱۲/۸ درصد، روستاهای برخوردار از فروشگاه تعاونی ۱۲/۸ درصد از لحاظ شاخص‌های برخورداری از امکاناتی مانند دفتر پست، شرکت نفت، تعمیرگاه ماشین‌آلات کشاورزی، نانویی و سیستم تصفیه آب، بیشتر روستاهای ناحیه وضعیت نامناسبی را نشان

می دهند و تنها تعداد کمی از روستاهای منطقه از این نوع امکانات برخوردارند. اکثر روستاها برای رفع نیازهای خود به نقاط شهری وابسته اند و فاقد هرگونه توانایی ارائه خدمات رفاهی به ساکنین خود می باشند.

جدول شماره ۱: تغییرات شهر تهران طی سال های ۱۳۸۵-۱۳۳۵

استان مازندران		شهرستان سواد کوه		روستاهای پیرامون زیر اب		عنوان
درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	
۴۲.۵	۱۳۲۸	۲۶	۴۶	۳۵.۹	۱۴	راه روستایی اسفالت
۹۷.۲	۳۰۳۸	۹۸.۸	۱۷۵	۱۰۰	۳۹	برق
۲۳.۹	۷۴۷	۰	۰	۰	۰	گاز
۷۷.۴	۲۴۲۰	۸۳.۳	۱۴۷	۸۹.۷	۳۵	اب لوله کشی
۲۱.۸	۶۸۱	۱۰.۶	۱۹	۰	۰	سیستم تصفیه اب
۵۹	۱۸۴۴	۳۱	۵۴	۱۵.۳	۶	مدرسه ابتدایی
۳۷.۴	۱۱۶۹	۲۶.۷	۴۲	۳۰.۷	۱۲	خانه بهداشت
۲۹.۱	۹۱۰	۷.۸	۱۴	۲۰.۵	۸	حمام عمومی
۲۱	۶۵۶	۲۶.۷	۴۲	۴۸.۷	۱۹	دفتر مخابرات
۳.۳	۱۰۳	۴.۴	۸	۲.۵	۱	دفتر پست
۵۲.۲	۱۶۳۲	۴۱.۲	۷۵	۷۱.۷	۲۸	دسترسی به وسیله نقلیه عمومی
۵.۶	۱۷۵	۲.۲	۴	۲.۵	۱	دسترسی عمومی به اینترنت
۲.۹	۹۱	۴.۹	۹	۱۲.۸	۵	دسترسی به روزنامه و مجله
۱۱.۷	۳۶۶	۱۱.۵	۲۰	۱۲.۸	۵	فروشگاه تعاونی
۱۳.۵	۴۲۲	۲.۲	۴	۲.۵	۱	تعییرگاه ماشین الات کشاورزی
۴۱	۱۲۸۲	۱۵.۹	۲۸	۱۷.۹	۷	نانوایی

منبع: مرکز آمار ایران، سرشماری دهستانها و آبادی های کشور، ۱۳۸۵

در مجموع می توان به این نتیجه رسید که نقاط روستایی شهرستان و حوزه نفوذ شهر زیرآب، از لحاظ امکانات و تسهیلات اولیه زیستی در مقایسه با استان از سطح نسبتاً پایین تری برخوردارند. تمامی نقاط روستایی پیرامون شهر زیرآب جهت تأمین نیاز های خود کاملاً وابسته به این شهر می باشند، به عبارتی دیگر بارزترین کارکرد شهر زیرآب در ارتباط با سکونتگاه های حوزه نفوذ خود، رفع نیازهای رفاهی آنها می باشد.

تحلیل نقش شهر در توسعه ناحیه‌ای

در جهت اثبات یا رد فرضیه اصلی، شاخص‌هایی به صورت فرضیه فرعی، ارائه شده‌اند که با استفاده از روش لیکرت مورد آزمون قرار می‌گیرند. این روش برای طرح سوالاتی راجع به صفات کیفی و تبدیل آنها به کمیت عددی به کار می‌رود. این روش به این منظور طراحی شده تا به پرسش‌شوندگان امکان دهد به هر سوال که صفت مورد سوال را توصیف می‌کند، با درجات مختلف پاسخ دهند. استفاده از طرح پاسخنامه به روش لیکرت نسبت به روش‌های دیگر این اجازه را به پرسش‌شوندگان می‌دهد که نظر خود را درخصوص یک پرسش بدون محدودیت به پاسخ آری یا نه مطرح نمایند (رفیع پور، ۱۳۶۷: ۲۶-۲۳۹).
 H_0 در برگیرنده ادعا (وجود تأثیر) و H_1 در برگیرنده نقض ادعا عدم تأثیر می‌باشد. با توجه به اینکه در مقیاس لیکرت میانگین جامعه برابر با میانگین امتیازات $M_0 = (1+2+3+4+5)/5$ و برابر ۳ می‌باشد: $H_0: \mu x > 3$ و $H_1: \mu x \leq 3$ در این مطالعه از توزیع t برای آزمون فرضیه استفاده می‌شود. زیرا انحراف معیار جامعه مشخص نمی‌باشد. چون حجم نمونه استفاده شده در تحقیق بزرگتر از $(n > 30)$ می‌باشد، لذا توزیع نرمال \bar{X} بر اساس قضیه حد مرکزی از تقریب نرمال برخوردار است. پس به جای استفاده از توزیع t می‌توان از توزیع Z نیز استفاده نمود. مقدار استاندارد بر اساس نوع آزمون در این پژوهش t و مقدار α (در این پژوهش $\alpha = 0/05$) از جداول استخراج می‌شود. این مقدار با توجه به علامت آن مقدار بحرانی نامیده و در این آزمون اگر رابطه زیر برقرار باشد، فرض صفر رد می‌شود:

$$\frac{\bar{X} - 3}{S / \sqrt{n}} < t_x^-$$

جدول شماره ۳: شهر زیرآب در تأمین نیازهای تجاری ساکنین به خوبی فعالیت می‌کند

گزینه	x_i	f_i	$f_i x_i$	$(x_i - \bar{x})^2$	$f_i (x_i - \bar{x})^2$
کاملاً مخالفم	۱	۲۱	۲۱	۵/۳	۱۱۱/۳
مخالفم	۲	۴۷	۹۴	۱/۷	۷۹/۹
نظری ندارم	۳	۳	۹	۰/۰۹	۰/۲۷
موافقم	۴	۷۳	۲۹۲	۰/۴۷	۳۴/۳۱
کاملاً موافقم	۵	۳۶	۱۸۰	۲/۸۵	۱۰۲/۶
جمع	۱۵	۱۸۰	۵۹۶	۱۰/۴	۳۲۸/۳

ادعا: شهر زیرآب در تأمین نیازهای تجاری ساکنین به خوبی فعالیت می‌کند.

ابتدا فرض H_0 و H_1 را نوشته و سپس با استفاده از جدول شماره ۳، میانگین، واریانس و توزیع T استیودنت نمونه مورد مطالعه را به دست می آوریم و سپس اگر رابطه $\frac{\bar{x}-\mu}{\frac{\sigma_x}{\sqrt{n}}} \leq t_x$ برقرار شود فرض صفر رد می شود و در غیر این صورت فرض H_1 تأیید می شود.

$\mu > H_0$: ادعا: شهر زیرآب در تأمین نیازهای تجاری شما ساکنین به خوبی فعالیت می کند.

میانگین: ۳/۳۱ واریانس: ۰/۷۷ توزیع: ۶/۲ $1/64 < 6/2$

در نتیجه مقدار توزیع T از ۱/۶۴ کمتر می باشد و رابطه $\frac{\bar{x}-\mu}{\frac{\sigma_x}{\sqrt{n}}} \leq t_x$ برقرار می شود.

بنابراین فرض صفر رد نمی شود و ادعای مورد نظر پذیرفته می شود. از این رو شهر زیرآب توانسته است در تأمین نیازهای تجاری ساکنین به خوبی فعالیت کند.

جدول شماره ۴: شهر زیرآب در تأمین راهها و حمل و نقل روستایی به خوبی فعالیت می کند

گزینه	x_i	f_i	$f_i x_i$	$(x_i - \bar{x})^2$	$f_i (x_i - \bar{x})^2$
کاملاً مخالفم	۱	۱۹	۱۹	۴/۱۶	۷۹/۰۴
مخالفم	۲	۶۹	۱۳۸	۱/۰۸	۷۴/۵
نظری ندارم	۳	۴	۱۲	۰/۰۴	۰/۱۶
موافقم	۴	۶۱	۲۴۴	۰/۹۶	۵۸/۵
کاملاً موافقم	۵	۲۷	۱۳۵	۳/۸۴	۱۰۳/۶
جمع	۱۵	۱۸۰	۵۴۸	۱۰/۸	۳۱۵/۸

ادعا: شهر زیرآب در تأمین راهها و حمل و نقل روستایی به خوبی فعالیت می کند

میانگین: ۳ توزیع: ۳/۰۴ واریانس: ۰/۸۰ $1/64 < 0/8$

در نتیجه مقدار توزیع T از ۱/۶۴ کمتر می باشد و رابطه $\frac{\bar{x}-\mu}{\frac{\sigma_x}{\sqrt{n}}} \leq t_x$ برقرار می شود.

بنابراین فرض صفر رد می شود و ادعای مورد نظر پذیرفته نمی شود. از این رو شهر زیرآب در حفظ و تأمین راهها و حمل و نقل روستایی به خوبی فعالیت نمی کند.

جدول شماره ۵: نقش شهر زیرآب در گسترش بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی ناحیه نفوذ

گزینه	x_i	f_i	$f_i x_i$	$(x_i - \bar{x})^2$	$f_i (x_i - \bar{x})^2$
کاملاً مخالفم	۱	۶۵	۶۵	۰/۹۸	۶۳/۷
مخالفم	۲	۸۵	۱۷۰	۰/۰۰۰۴	۰/۰۳۴
نظری ندارم	۳	۲	۶	۱/۰۴	۲/۰۸
موافقم	۴	۲۴	۹۶	۴/۸	۹۷/۹۲
کاملاً موافقم	۵	۴	۲۰	۹/۱۲	۳۶/۴۸
جمع	۱۵	۱۸۰	۳۵۷	۱۵/۲	۲۰۰/۲

ادعا: شهر زیرآب در جهت گسترش بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی ناحیه به خوبی فعالیت می‌کند

میانگین: ۱/۹۸، واریانس: $T/۳۶$ ، توزیع: $-۱۰/۲ < ۱/۶۴ < ۱۰/۲$

در نتیجه مقدار توزیع T از $۱/۶۴$ بیشتر می‌باشد و رابطه $\frac{\bar{x} - \mu}{\frac{\sigma_x}{\sqrt{n}}} \leq t_x$ برقرار نمی‌شود. بنابراین فرض

صفر رد نمی‌شود و ادعای مورد نظر پذیرفته می‌شود. بنابراین شهر زیرآب در گسترش بخش کشاورزی و صنایع تبدیلی مورد نیاز ناحیه به خوبی فعالیت نمی‌کند.

جدول شماره ۶: نقش شهر زیرآب در تأمین نیازهای رفاهی مانند سوخت و آب آشامیدنی ساکنین ناحیه

گزینه	x_i	f_i	$f_i x_i$	$(x_i - \bar{x})^2$	$f_i (x_i - \bar{x})^2$
کاملاً مخالفم	۱	۲۲	۲۲	۶/۳	۱۳۸/۶
مخالفم	۲	۳۰	۶۰	۲/۳	۶۹
نظری ندارم	۳	۷	۲۱	۰/۲۷	۱/۸۹
موافقم	۴	۷۳	۲۹۲	۰/۲۳	۱۶/۷۹
کاملاً موافقم	۵	۴۸	۲۴۰	۲/۱	۱۰۰/۸
جمع	۱۵	۱۸۰	۶۳۵	۱۱/۲	۳۲/۸

ادعا: شهر زیرآب در تأمین نیازهای رفاهی مورد نیاز ناحیه به خوبی فعالیت می‌کند.

میانگین: ۳/۲۵، واریانس: $T/۸۳$ ، توزیع: $۱۰/۶ < ۱/۶۴ < ۱۰/۶$

جدول شماره ۷: شهر زیرآب در تأمین تکنولوژی مورد نیاز روستایی به خوبی فعالیت می کند.

گزینه	x_i	f_i	$f_i x_i$	$(x_i - \bar{x})^2$	$f_i (x_i - \bar{x})^2$
کاملاً مخالفم	۱	۵۵	۵۵	۰/۶۷	۳۶/۸۶
مخالفم	۲	۱۰۶	۲۱۲	۰/۰۳	۳/۱۸
نظری ندارم	۳	۱۴	۴۲	۱/۴	۱۹/۶
موافقم	۴	۵	۲۰	۴/۷۵	۲۳/۷۵
کاملاً موافقم	۵	۰	۰	۱۰/۱۱	۰
جمع	۱۵	۱۸۰	۳۲۹	۱۶/۹۶	۸۳/۳۸

در نتیجه مقدار توزیع T از ۱/۶۴ بیشتر می باشد و رابطه $\frac{\bar{x} - \mu}{\frac{\sigma_x}{\sqrt{n}}} \leq t_x$ برقرار نمی شود. بنابراین فرض صفر

رد نمی شود و ادعای مورد نظر پذیرفته می شود. شهر زیرآب در تأمین نیازهای رفاهی مانند سوخت و آب آشامیدنی مورد نیاز ناحیه به خوبی فعالیت می کند.

ادعا: شهر زیرآب در تأمین تکنولوژی مورد نیاز روستایی به خوبی فعالیت می کند $H_0: \mu > 3$

ادعا: شهر زیرآب در تأمین تکنولوژی مورد نیاز روستایی به خوبی فعالیت نمی کند $H_1: \mu \leq 3$

میانگین: ۱/۸۱ واریانس: T۱/۲۶ توزیع: ۱۳/۳ $64/1 < -13/3$

در نتیجه مقدار توزیع T از ۱/۶۴ کمتر می باشد و رابطه $\frac{\bar{x} - \mu}{\frac{\sigma_x}{\sqrt{n}}} \leq t_x$ برقرار می شود. بنابراین فرض

صفر رد می شود و ادعای مورد نظر پذیرفته نمی شود. از این رو شهر زیرآب در تأمین تکنولوژی مورد نیاز روستایی نتوانسته است به خوبی فعالیت کند.

جدول شماره ۸: نقش فعال شهر در تأمین خدمات عمومی نظیر آموزشی و تفریحی روستا

گزینه	x_i	f_i	$f_i x_i$	$(x_i - \bar{x})^2$	
کاملاً مخالفم	۱	۱۵۱	۱۵۱	۰/۰۳	۴/۵۳
مخالفم	۲	۲۵	۵۰	۰/۶۷	۱۶/۷۵
نظری ندارم	۳	۳	۹	۳/۳۱	۹/۹۳
موافقم	۴	۱	۴	۷/۹۵	۷/۹۵
کاملاً موافقم	۵	۰	۰	۱۴/۵۹	۰
جمع	۱۵	۱۸۰	۲۱۴	۲۶/۵۵	۳۹/۱۶

ادعا: مدیریت شهر در تأمین خدمات عمومی نظیر آموزشی و تفریحی روستا به نقش فعالی دارد

میانگین: ۱.۱۸ واریانس: $T_{1/98}$ توزیع - ۱۲.۳ - $12.3 < 1.64$

در نتیجه مقدار توزیع T از $1/64$ بسیار کمتر می‌باشد و رابطه $\frac{\bar{x} - \mu}{\frac{\sigma_x}{\sqrt{n}}} \leq t_x$ برقرار می‌شود. بنابراین

فرض صفر رد می‌شود و ادعای مورد نظر پذیرفته نمی‌شود. از این رو مدیریت شهر در تأمین خدمات عمومی نظیر آموزشی و تفریحی روستا نقش فعالی ندارد.

آزمون فرضیه اصلی

جهت تحلیل فرضیه اصلی تحقیق، در شش جدول فوق، هر یک از فرضیات به طور مجزا مورد آزمون قرار گرفت و نتایج آزمون‌ها مشخص گردید. با توجه به اینکه تحقیق حاضر، یک فرضیه اصلی دارد، علاوه بر آزمون فرضیه‌های فرعی، فرضیه کلی تحقیق نیز باید مورد آزمون قرار گیرد که برای این مهم، ابتدا ۶ تا سوال مربوط به فرضیه اصلی با استفاده از دستور Compute ترکیب شده سپس با استفاده از دستور Recode به صورت طیف لیکرت (پنج گزینه‌ای) تبدیل شد و مورد آزمون قرار گرفت.

فرضیه اصلی:

شهر زیرآب توانسته به عنوان یک شهر کوچک نقش مؤثری در توسعه ناحیه پیرامونی خود ایفا نماید.

جدول شماره ۹: نقش مؤثر شهر زیرآب در توسعه ناحیه پیرامونی خود

گزینه	x_i	f_i	$f_i x_i$	$(x_i - \bar{x})^2$	$f_i (x_i - \bar{x})^2$
کاملاً مخالفم	۱	۵۵	۵۵	۲/۱۹	۱۲۰/۴
مخالفم	۲	۶۱	۱۲۲	۰/۲۳	۱۴/۰۳
نظری ندارم	۳	۶	۱۸	۰/۲۴	۱/۴۴
موافقم	۴	۳۸	۱۵۲	۲/۳۱	۸۷/۸
کاملاً موافقم	۵	۲۰	۱۰۰	۶/۳۵	۱۲۷
جمع	۱۵	۱۸۰	۴۴۷	۱۱/۳۲	۳۵۰/۵

ادعا: به نظر میرسد زیرآب نتوانسته است نقش مؤثری در توسعه ناحیه پیرامونی خود ایفا نماید $H_1: \mu \leq 3$

میانگین: ۲/۴۸ واریانس: $T_0/۸۳$ توزیع: $-۸ < ۱/۶۴$

در نتیجه مقدار توزیع T از ۱/۶۴ کمتر می باشد و رابطه $\frac{\bar{x} - \mu}{\frac{\sigma_x}{\sqrt{n}}} \leq t_x$ برقرار می شود. بنابراین فرض صفر

رد می شود و ادعای مورد نظر پذیرفته نمی شود. از این رو شهر زیرآب نتوانسته است نقش کاملی در توسعه حوزهی نفوذ خود ایفا نماید.

نتیجه‌گیری

با توجه به عدم موفقیت سیاست قطب رشد و ایجاد شهرهای جدید، امروزه در سطح کشور سیاست تقویت شهرهای کوچک به عنوان یکی از راهکارهای اساسی در جهت تمرکززدایی و تعادل بخشی به شبکه شهری و کاهش تسلط نخست شهری، مورد توجه می‌باشد. در این پژوهش هدف، مطالعه نقش شهر زیرآب در توسعه ناحیه‌ای بوده که با استفاده از مطالعات میدانی و تکمیل پرسشنامه و به‌کارگیری روش‌ها و مدل‌ها، ابتدا حوزه نفوذ شهر زیرآب از طریق روش R. S Dick تعیین شده، سپس سطح متغیرهای توسعه‌یافتگی روستاهای پیرامون شهر زیرآب بررسی شده و در نهایت نقش شهر زیرآب در توسعه ناحیه پیرامون آن مورد تحلیل قرار گرفته شده است. نتایج حاصل از مطالعات و بررسی‌ها بیانگر ناهماهنگی مرزهای دامنه عملکرد خدماتی سکونتگاه‌ها در مسیرهای مختلف بوده که می‌توان گفت، عوامل طبیعی به‌ویژه کوهستانی بودن منطقه نقش بسزایی در این ناهماهنگی داشته است و مانع از گسترش دامنه عملکرد خدماتی شهر در سطح وسیع‌تر شده است. به عبارتی دیگر بررسی حوزه نفوذ شهر زیرآب نشان می‌دهد که حوزه نفوذ زیرآب چندان وسیع نبوده و صرفاً به سکونتگاه‌های پیرامون خود که شامل دهستان‌های ولویی، کسلیان و سرخکلا خدمات می‌دهد. بررسی متغیرهای توسعه‌یافتگی حوزه نفوذ شهر زیرآب در مقایسه با سطح استان نشان می‌دهد که اگرچه اکثر سکونتگاه‌های روستایی پیرامون شهر زیرآب از لحاظ امکانات زیربنایی مانند راه مناسب، آب آشامیدنی، برق و تلفن در وضعیت مناسبی نسبت به شهرستان بوده‌اند، اما در مقایسه با استان از سطح نسبتاً پایین‌تری برخوردارند و نیازمند برنامه‌ریزی و اجرای سیاست‌های بهینه در این زمینه می‌باشند.

نتایج حاصل از تحلیل پردازش پرسشنامه نشان می‌دهد که این شهر توانسته است خدمات تجاری سکونتگاه‌های حوزه نفوذ خود را فراهم کند. اما از لحاظ تأمین امکانات و تکنولوژی‌های مورد نیاز بخش کشاورزی و حمایت نهادها و سازمان‌های مربوطه از این بخش، ارائه خدمات عمومی نظیر خدمات آموزشی، فرهنگی، ورزشی و تفریحی عملکرد ضعیفی در سطح ناحیه داشته است.

یکی از مهم‌ترین دلایل عملکرد نسبتاً ضعیف شهر زیرآب در ارائه این خدمات و گسترش کارکردهای شهری به درون نواحی پیرامون و حوزه نفوذ خود، سطح پایین استانداردهای شهری در خود شهر زیرآب می‌باشد. البته عدم همکاری لازم میان مسئولان و سازمان‌های مربوطه در سطح محلی و ناحیه‌ای در اجرای به موقع و کامل برنامه‌ها و طرح‌ها نیز در به وجود آمدن چنین وضعیتی را نمی‌توان نادیده گرفت.

نتیجه کلی پژوهش نشان می‌دهد که شهر کوچک زیرآب و شهرهای مشابه در ایران عمده سرمایه‌گذاری‌ها به امور زیربنایی و خدماتی اختصاص داده می‌شود، نه به زیرساخت‌های تولیدی و پایه‌ای. اجرای این راهبرد فقط باعث تمرکز خدمات در آنها شده است. این شهرها نه تنها در اجرای

نقش توسعه درونی خود کاملاً موفق نیستند بلکه در سطح ناحیه‌ای نیز نقش شهر را در مقیاس محدودتری به عهده گرفته‌اند و ساکنان این گونه شهرها، نه تنها از منابع اقتصادی حاصله سودی نمی‌برند، بلکه اغلب به واسطه ناچیز بودن سرمایه‌گذاری ملی در زمینه تأسیسات پایه‌ای و تولیدی تعداد محدودی از مهاجران روستایی را جذب می‌کنند. با توجه به پیش‌بینی‌های سند چشم‌انداز و همچنین موقعیت تشریح شده می‌توان نتیجه گرفت که اگر سیاست بر تقویت نقش شهرهای کوچک در راستای توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای باشد، شهر زیرآب نیازمند تقویت زیرساخت‌های تولیدی و پایه‌ای و همچنین ایجاد صنایع در راستای تحقق اهداف مذکور می‌باشد، لذا در این راستا راهبردهای توسعه‌ای ذیل پیشنهاد می‌شود:

- برای ایجاد بسط یک محیط شهری و ناحیه‌ای متجانس، همگون و دارای روابط کامل، برقراری و تجهیز یک شبکه ارتباطی، خدماتی و رشد دادن نهادها و ساختارهای اساسی در شهر زیرآب، به ویژه در رابطه با نواحی روستایی آنها، بسیار مهم و حیاتی خواهد بود. علاوه بر آن، موقعیت طبیعی ناحیه (کوهستانی بودن) ضرورت آن را دو چندان می‌کند.

- تأمین نیازهای اساسی و تسهیلات و زیرساخت‌ها در شهر زیرآب.

- سرمایه‌گذاری مستقیم و حمایت و دخالت دولت در تشویق سرمایه‌گذاری (خصوصی و دولتی) مخصوصاً در صنایع کوچک و اشتغال‌زا و مرتبط با کشاورزی در سطح ناحیه.

- استفاده از ظرفیت‌های بالقوه موجود در روستاهای پیرامونی.

- اتخاذ سیاست‌های توسعه کشاورزی مناسب، بهبود خدمات کشاورزی و بازار محصولات.

- احداث مراکز بهداشتی-درمانی، آموزشی، رفاهی و تفریحی در جذب جمعیت و کاهش مهاجرتها.

منابع

- ۱- افراخته، حسن، ۱۳۸۷، مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های روستایی، انتشارات گنج‌هنر، چاپ اول.
- ۲- باقری، اشرف السادات، ۱۳۷۷، کارکرد شهرهای میانی در توسعه ناحیه‌ای، مطالعه موردی نجف آباد و خمینی شهر، فصل نامه مدرس، شماره‌های ۸-۹.
- ۳- باقری، اشرف السادات، ۱۳۷۵، نقش شهرهای میانی در توسعه ناحیه‌ای، مطالعه موردی نجف‌آباد و خمینی شهر، رساله دوره دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه تهران.
- ۴- رفیع‌پور، فرامرز، ۱۳۶۷، کندوکاوها و پنداشته‌ها (مقدمه‌ای بر روش‌های شناخت جامعه و تحقیقات اجتماعی)، شرکت سهامی انتشار، پاییز ۱۳۶۷، تهران.
- ۵- زبردست، اسفندیار، ۱۳۸۳، اندازه شهر، انتشارات مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران، چاپ اول.
- ۶- سازمان جهاد سازندگی استان مازندران - طرح ساماندهی روستاهای پراکنده شهرستان سوادکوه ۱۳۸۶.
- ۸- فنی، زهره، ۱۳۷۵، نقش شهرهای کوچک در توسعه منطقه‌ای، مورد مطالعاتی استان خوزستان، پایان‌نامه دوره دکتری جغرافیای شهری، دانشگاه تربیت مدرس.
- ۹- فنی، زهره، ۱۳۸۲، شهرهای کوچک رویکردی دیگر در توسعه منطقه‌ای، انتشارات سازمان شهرداری‌های کشور.
- ۱۰- مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، شناسنامه آبادی‌های کشور، شهرستان سوادکوه.
- ۱۱- مرکز آمار ایران، ۱۳۸۵، سرشماری دهستان‌ها و آبادی‌های کشور، استان مازندران.
- ۱۲- نظریان، اصغر، ۱۳۷۵، جایگاه شهرهای کوچک در سازماندهی فضایی و توسعه ملی، مورد زنجان، فصلنامه تحقیقات جغرافیایی، سال یازدهم، شماره ۳.
- ۱۳- نظریان، اصغر، ۱۳۷۲، جغرافیای شهری ایران، انتشارات پیام نور.
- ۱۴- نظریان، اصغر، ۱۳۸۶، شهرنشینی در حال دگرگون و جایگاه شهرهای کوچک تجربه ایران، فصلنامه جغرافیایی سرزمین، سال چهارم، شماره ۱۴.

15- United Nations Center For Human Settlements, 1998, The Istanbul Declaration and The Habitat Agenda, UNCHS, Nairobi Kenya.